

ΟΙ ΙΔΕΕΣ ΤΟΥ ILLICH ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ DESCHOOLING SOCIETY

Ποια είναι η φύση της μάθησης για τον Illich;

Διάχυση της γνώσης

Ο Illich παραδέχεται ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η απόκτηση γνώσης γίνεται τυχαία και πως ακόμα και η πιο στοχευμένη μάθηση δεν είναι προϊόν προγραμματισμένης διδασκαλίας. Για παράδειγμα τα παιδιά μαθαίνουν τη μητρική τους γλώσσα με τέτοιο τυχαίο τρόπο, αν και πιο γρήγορα αν οι γονείς τα προσέχουν. Τη δεύτερη γλώσσα πολλοί τη μαθαίνουν κάτω από περίεργες συνθήκες: ταξιδεύουν, ερωτεύονται έναν ξένο ή πηγαίνουν να ζήσουν σε άλλη χώρα. Ακόμα και το διάβασμα βιβλίων δεν είναι αποτέλεσμα σχολικής γνώσης. Πολλοί άνθρωποι που τους αρέσει το διάβασμα νομίζουν ότι το έμαθαν στο σχολείο αλλά αναθεωρούν την άποψη αυτή αν τους προκαλέσεις να σκεφτούν. Έτσι σε πολλές περιπτώσεις η μάθηση έρχεται σαν συνακόλουθο μίας άλλης δραστηριότητας, που μπορεί να είναι η δουλειά ή ψυχαγωγία.

Διπλή φύση της γνώσης

Για τον Illich η μάθηση περιλαμβάνει δύο όψεις: η μία είναι η εκμάθηση δεξιοτήτων (skills), που περιλαμβάνει πρακτική γνώση και η άλλη είναι η ανοιχτή και εφευρετική χρήση τους, η δημιουργική συμπεριφορά και εδώ γίνεται χρήση του όρου ελευθεριακή εκπαίδευση (liberal education).

Έννοια της παιδικότητας

Διαμορφώθηκε στη Δυτική Ευρώπη. Σε άλλες ιστορικές περιόδους ήταν άγνωστη λέξη. Παιδικό ντύσιμο, παιχνίδια ήταν άγνωστα. Η παιδικότητα προνόμιο μόνο της μπουρζουαζίας. Τα παιδιά των φτωχών και των αγροτών έπαιζαν και φορούσαν ό,τι και οι μεγάλοι.

Το μέγαλωμα μέσα από την παιδικότητα σημαίνει ότι είναι κανείς καταδικασμένος να περάσει τη διαδικασία μίας εσωτερικής διαμάχης μεταξύ αυτοσυνειδητοποίησης και κοινωνικής επιβολής, που διαμορφώνεται στα χρόνια του σχολείου. Χωρίς το σχολείο δεν θα υπήρχε παιδικότητα, κι έτσι τα παιδιά των πλουσίων χωρών θα ελευθερώνονταν από την καταστροφικότητά του, ενώ των φτωχών θα σταματούσαν να ανταγωνίζονται την παιδικότητα των πλουσίων.

Τι θέλουν οι γονείς

Οι φτωχοί γονείς στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο όχι με έγνοια τι θα μάθουν αλλά πόσα θα κερδίσουν και τι πτυχία θα πάρουν. Της μεσαίας τάξης οι γονείς στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο για να τα προφυλάξουν από το να μάθουν αυτά που μαθαίνουν οι φτωχοί στους δρόμους.

Ορισμός σχολείου

1. χωρισμός σε ηλικίες

Το σχολείο ταξινομεί τους ανθρώπους ηλικιακά. Η ταξινόμηση βασίζεται στις εξής παραδοχές: α)Τα παιδιά πρέπει να πηγαίνουν σχολείο β)τα παιδιά μαθαίνουν στο σχολείο. Γ)Τα παιδιά μπορούν να διδαχθούν μόνο στο σχολείο.

Όμως αυτές οι παραδοχές είναι προϊόν του ίδιου του θεσμού του σχολείου καθώς η

κοινή λογική μας λέει ότι μόνο τα παιδιά μπορούν να μάθουν εκεί. Μόνο με την ταξινόμηση των ανθρώπων σε ηλικίες και με την ύπαρξη του όρου παιδικότητα θα μπορούσε κανείς να υποταχθεί στην εξουσία του παιδαγωγού.

2. δάσκαλος και μαθητής

Εξορισμού τα παιδιά είναι μαθητές. Ο θεσμός του σχολείου βασίζεται στο αξίωμα ότι η μάθηση είναι προϊόν της διδασκαλίας. Όμως το πώς θα ζούμε το μάθαμε εκτός σχολείου: να μιλάμε, να σκεφτόμαστε, να αγαπάμε, να αισθανόμαστε, να παίζουμε, να δουλεύουμε.

Ακόμα και η γνώση που νομίζουμε ότι αποκτήθηκε στο σχολείο ουσιαστικά δεν ήταν προϊόν της διδασκαλίας αλλά το μάθαμε από παρέες φίλων, από κόμικς, από τύχη, από παρατήρηση και από την απλή συμμετοχή στη διαδικασία και το εθιμοτυπικό του σχολείου. Ο δάσκαλος μπορεί και να παρεμποδίζει αυτή τη διαδικασία.

Οι μισοί άνθρωποι σε αυτό το πλανήτη ποτέ δεν πάτησαν το πόδι τους στο σχολείο. Δεν είχαν επαφή με δασκάλους και δεν είχαν το προνόμιο να γίνουν dropouts. Όμως και σε αυτούς περνάει το μήνυμα του σχολείου: ότι το χρειάζονται και μάλιστα όσο γίνεται πιο πολύ. Από αυτό έχουν φτάσει να περιμένουν τη σωτηρία.

3. πλήρης παρακολούθηση

Στο σχολείο περνούν οι μαθητές τον περισσότερο χρόνο τους. Έτσι ο δάσκαλος μετατρέπεται σε : custodian: τους χειραγωγεί σε ένα τελετουργικό που έχει ορίσει ο διευθυντής. Moralist: σαν υποκατάστατο του γονέα, του θεού, του κράτους μαθαίνει στο παιδί τι είναι σωστό και τι λάθος όχι μόνο για το σχολείο αλλά και για την κοινωνία. Therapist: αναμειγνύεται στην προσωπική ζωή του μαθητή για να τον βοηθήσει να αναπτυχθεί σαν άτομο. Αυτή η λειτουργία συνήθως μετατρέπει κάποιον σε καθυποταγμένο (domestication) οδηγεί σε έλεγχο της οπτικής σε σχέση με το τι είναι σωστό και λάθος.

Για ποιους λόγους αρνείται ο Illich το σχολείο ή σε ποια σημεία αποτυγχάνει το σχολείο;

Σχολείο και κοινωνία

Η διαφωνία του Illich με το σχολικό σύστημα εκπαίδευσης ξεκινάει από την αμφισβήτησή του προς τους ιδρυματοποιημένους θεσμούς ή τα θεσμιμένα ιδρύματα που στις σύγχρονες κοινωνίες θεωρούνται τόσο δεδομένα και έχουν οδηγήσει σε μία μορφή εξάρτησης από αυτά: η σύνδεση της υγείας με το νοσοκομείο, της ασφάλειας με την κρατική αστυνόμευση, της εθνικής ασφάλειας με την ύπαρξη στρατού, της πίστης με την εκκλησία, της επικοινωνίας με τα ΜΜΕ, της οικογενειακής ζωής με την καταναλωτική οικογένεια είναι μερικά μόνο παραδείγματα αυτής της εξαρτημένης σχέσης. Έτσι έχουμε φτάσει να ταυτίζουμε τη μόρφωση με το σχολείο. Όμως κατά τον Illich η δημόσια παιδεία θα επωφελούνταν από την αποσχολιοποίηση της κοινωνίας, όπως κάθε μία από τις έννοιες που αναφέρθηκαν παραπάνω αν αποσυνδεόταν από τους αντίστοιχους θεσμούς.

Κατά τον Illich η ιδρυματοποίηση των αξιών οδηγεί σε φυσική ρύπανση, κοινωνική πόλωση και ψυχολογική ανημπόρια και αυτές είναι οι τρεις διαστάσεις της διαδικασίας παγκόσμιας κατάρπτωσης και της σύγχρονης μιζέριας.

Σε όλο το φάσμα των κοινωνικών στρωμάτων εμφανίζεται αυτή η μορφή εξάρτησης: το σχολείο είναι αυτό που καθοδηγεί ζωές, διαμορφώνει την εικόνα του κόσμου, ορίζει τι είναι νόμιμο και τι όχι να γίνει.

Πέρα από την δύναμή του να ορίζει ζωές και να δημιουργεί εξαρτημένη ύπαρξη το σχολικό σύστημα, όπως παρατηρεί ο Illich, έχει αντί –μορφωτική επίδραση στην

κοινωνία. Καθώς αναγνωρίζεται σαν το ίδρυμα που ειδικεύεται στην εκπαίδευση, αποθαρρύνει από το να πάρει κανείς στα χέρια του τη δική του μόρφωση. Ακόμα και η αποτυχία του σχολείου θεωρείται από πολλούς απόδειξη ότι η μόρφωση είναι κάτι περιπλοκό, που κοστίζει πολύ, μία σχεδόν αδύνατη δραστηριότητα.

Το σχολείο μαθαίνει στους μαθητές του πώς να συγχέουν τη διαδικασία με την ουσία. Η λογική του σχολείου, όσο πιο πολύ αγωγή τόσο καλύτερα αποτελέσματα κάνει τον μαθητή να νομίζει ότι η κλιμάκωση θα οδηγήσει στην επιτυχία. Έτσι συγχέεται η ικανότητα με τα διπλώματα, η ευφράδεια με την ικανότητα να πεις κάτι, η μόρφωση με τους βαθμούς και τελικά η μάθηση με τη διδασκαλία.

Ο Illich αναγνωρίζει ότι ίση εκπαίδευση φτωχών και πλούσιων στο σχολείο δεν μπορεί να υπάρξει. Ακόμα κι αν ξεκινήσουν στην ίδια ηλικία και παρακολουθούν το ίδιο πρόγραμμα σπουδών τα φτωχά παιδιά υστερούν σε εκπαιδευτικές ευκαιρίες που έχουν αυτά της μεσαίας τάξης: τα πλεονεκτήματα ποικίλουν από συζητήσεις και βιβλία στο σπίτι, εκδρομές στις διακοπές, διαφορετική εικόνα του εαυτού. Έτσι το φτωχό παιδί θα υστερεί όσο εξαρτάται από το σχολείο για τη μόρφωσή του.

Η υποχρεωτική εκπαίδευση λοιπόν οδηγεί σε κοινωνική πόλωση. Άλλα και σε παγκόσμιο επίπεδο διαβαθμίζει τις χώρες σε ένα σύστημα αξιολογικό. Οι χώρες σαν κάστες τοποθετούνται ανάλογα με τα χρόνια που κατά μέσο όρο παρακολουθούν σχολείο οι κάτοικοί της, κατηγοριοποίηση που συγκλίνει με αυτή του εθνικού προϊόντος μίας χώρας.

Το σχολικό σύστημα εμπεριέχει την έννοια της κλιμάκωσης, γεγονός καταστροφικό για τον εξής λόγο: καμία χώρα δεν θα μπορούσε να αντέξει οικονομικά τις απαιτήσεις που το σχολικό σύστημα δημιουργεί, γιατί ένα επιτυχημένο σχολικό σύστημα μαθαίνει στους γονείς και τους μαθητές την αξία της ενός όλο και μεγαλύτερου σχολικού συστήματος το κόστος του οποίου γίνεται δυσβάσταχτο όσο υπάρχει απαίτηση για υψηλή βαθμολογία.

Σχολείο και μάθηση

Το σχολείο αποτυγχάνει στην εκμάθηση δεξιοτήτων, επαγγελμαμάτων ή μίας τέχνης (skills) επειδή τα συνδέει με ένα αναλυτικό πρόγραμμα. Όμως υπάρχουν πολλά παραδείγματα μάθησης εκτός σχολείου όπου πολύ γρήγορα μαθαίνει κανείς μία δεξιότητα. Το σχολείο έχει δυσφημίσει την παραδοσιακή εκμάθηση μίας τέχνης ή μίας δεξιότητας με την μορφή drill, αν και σε πολλές περιπτώσεις θα μάθαινε κάποιος που θέλει πολύ πιο γρήγορα με αυτό τον τρόπο. Δεξιότητες ή τέχνες όπως η εκμάθηση δεύτερης ή τρίτης ξένης γλώσσας, γραφής και ανάγνωσης, προγραμματισμός υπολογιστών, άλγεβρα, χημική ανάλυση, επισκευή τηλεοράσεων, υδραυλικά ανήκουν στην κατηγορία αυτή. Σήμερα οι ίδιοι οι δάσκαλοι, το σχολικό σύστημα αλλά και συντεχνίες παρεμποδίζουν την εκμάθηση εκτός σχολείου.

Το σχολείο αποτυγχάνει και στην διαμόρφωση γενικότερης παιδείας και ο βασικός λόγος είναι ότι δεν διακρίνει την απόκτηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων (skills) από την απόκτηση γενικότερης παιδείας. Στα περισσότερα σχολεία συνδέονται μεταξύ τους πράγματα εντελώς άσχετα, όπως η πρόοδος στα μαθηματικά με την εκμάθηση ιστορίας ή η παρακολούθηση της τάξης με το δικαίωμα να κάνεις χρήση του προαύλιου.

Τα σχολεία είναι ανεπαρκή ακόμα και στην δημιουργία συνθηκών για ανοιχτή, διερευνητική μάθηση ή αλλιώς ελευθεριακή εκπαίδευση (liberal education). Ο βασικός λόγος αυτής της αποτυχίας είναι ότι το σχολείο είναι υποχρεωτικό. Σχολείο για χάρη

του σχολείου ή αλλιώς μία υποχρεωτική παραμονή παρέα με δασκάλους που ξεπληρώνεται με το αμφίβολο προνόμιο για ακόμα περισσότερη παραμονή. Όμως η ελευθεριακή εκπαίδευση δεν μπορεί να συνδέεται με την υποχρεωτική παρακολούθηση.

Τα σχολεία βασίζονται στην υπόθεση ότι για όλα υπάρχει ένα μυστικό στη ζωή, και πως αυτά τα μυστικά μπορεί κανείς να τα μάθει με τη σειρά. Έτσι όποιος έχει φοιτήσει σε σχολείο βλέπει τον κόσμο σαν μία πυραμίδα μυστικών. Η κατάργηση του σχολείου θα οδηγούσε στο σπάσιμο αυτής της πυραμίδας.

Το κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα

Οδηγεί σε προκαταλήψεις και ενοχές στις διακρίσεις που η κοινωνία εξασκεί απέναντι σε κάποια μέλη της. Εξυπηρετεί σαν εθιμοτυπικό εισαγωγής στη ενήλικη ζωή του καταναλωτή για φτωχούς και πλούσιους το ίδιο. Αυξημένη παραγωγή θα οδηγήσει σε μία καλύτερη ζωή.

Τι δεν θέλει ο Illich;

Εναλλακτικά σχολεία

Ο Illich αρνείται τη δημιουργία εναλλακτικών ιδρυμάτων στα πρότυπα των σχολείων. Ούτε πιστεύει ότι το να αναπτύξουν οι δάσκαλοι νέα στάση απέναντι στους μαθητές ή να επεκταθεί η ευθύνη του παιδαγωγού στα όρια της ζωής του μαθητή θα οδηγούσε σε παγκόσμια εκπαίδευση.

Χρηματοδότηση

Αρνείται επίσης το επιχείρημα ότι περισσότερα χρήματα για τα σχολεία θα καλύτερέψουν τη μόρφωση των φτωχών. Τα κονδύλια χρηματοδότησης σπάνια φτάνουν τα φτωχά παιδιά και το σχολείο παραμένει ένας θεσμός κοινωνικής πόλωσης.

Τι θέλει ο Illich;

Ο Illich προτείνει τη δημιουργία εκπαιδευτικών δικτύων που αυξάνουν τη δυνατότητα για τον καθένα να μετατρέψει κάθε στιγμή της ζωής ου σε στιγμή μάθησης, μοιράσματος και φροντίδας.

Σε όλους τους τομείς της ζωής μπορεί η μάθηση να διαχέεται: στη δουλειά, την ψυχαγωγία, την πολιτική, τη ζωή στην πόλη, την οικογένεια.

Ένα καλό εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- να παρέχει πρόσβαση σε πηγές σε όσους θέλουν να μάθουν σε όποια στιγμή της ζωής τους.
- Να δίνει τη δυνατότητα σε όσους έχουν να μοιραστούν γνώση να την προσφέρουν σε όσους τη ζητούν.
- Να δίνει τη δυνατότητα σε όσους θέλουν να παρουσιάσουν σε κοινό να γνωστοποιήσουν την πρόκλησή τους.

Πως μπορεί να πραγματοποιηθεί;

Η πρώτη προϋπόθεση για την αποδόμηση του σχολείου είναι η ελεύθερη και χωρίς περιορισμούς πρόσβαση όλων στα κέντρα μάθησης. Δεν θα πρέπει να υπάρχει καμία προαπαιτούμενη γνώση ή προαπαιτούμενη παρακολούθηση κάποιου αναλυτικού προγράμματος. Η ελεύθερη πρόσβαση αποκλείει επίσης τη χρήση τεστ δεξιοτήτων ικανότητας για κάποιο ρόλο. Ο Illich προτείνει τη θέσπιση σχετικού νόμου, έτσι ώστε ο

πολίτης να νιώθει προστατευμένος από οποιαδήποτε διάκριση μπορεί να γίνει εις βάρος του.

Μία δεύτερη προϋπόθεση για να αποσυνδεθεί η ικανότητα από το αναλυτικό πρόγραμμα είναι η θέσπιση νόμων που να απαγορεύουν τη διάκριση με βάση την προηγούμενη σχολική εκπαίδευση. Οποιαδήποτε ερώτηση για ο μορφωτικό ιστορικό κάποιου να θεωρείται ταμπού, όπως οι ερωτήσεις για την πολιτική τοποθέτηση.

Νέα μαθησιακή σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του. Για να γίνει χρειάζεται:

- αλλαγή στάση απέναντι στο μέγλωμα του παιδιού (growing up)
- αλλαγή των εργαλείων που υπάρχουν για μάθηση
- αλλαγή της ποιότητας και της δομής της καθημερινής ζωής

Προτείνει τη δημιουργία εκπαιδευτικού διαβατηρίου ή κάρτας μονάδων εκπαίδευσης, που θα έχει ο καθένας από τη γέννησή του και τη δημιουργία κέντρων δεξιοτήτων, όπου θα μαθαίνει κανείς δεξιότητες ή τέχνες που επιθυμεί. Παράδειγμα Ισπανικών Gerry Morris.

Όσον αφορά την εκπαιδευτική μεθοδολογία υποστηρίζει την επαναφορά της drill teaching, που είναι πιο φτηνή και στοχευμένη.

Προτείνει

4 δίκτυα

1. reference services to educational objects

δίκτυο παροχής και ελεύθερης πρόσβασης σε εκπαιδευτικό υλικό (βιβλία, εργαστήρια κλπ)

2. skill exchanges

δίκτυο για ανταλλαγές δεξιοτήτων

3. peer-matching δίκτυο εξεύρεσης ατόμων με κοινά ενδιαφέροντα

4. Referece services to educators at Large

δίκτυο συμβούλων σε θέματα εκπαίδευσης που θα βοηθούν γονείς, παιδιά, ενδιαφερόμενους να βρουν αυτό που θέλουν και θα βοηθούν στην οργάνωση των